

De Erfenis

De verborgen wegen

Denise Haas

Colofon

Titel: De verborgen wegen – De Erfenis 2

Deel: 1 van 3

Schrijver: Denise Haas

Coverontwerp: Denise Haas vervaardigd met behulp van AI

ISBN: 9789465548296

Copyright: © Denise Haas

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in welke vorm of op welke wijze dan ook.

Kaarten bij De Erfenis – 1705

De Republiek en de Moezelstreek – 1705

Omgeving van Ede en Veldhuizen

Legenda: ➔ = globale verplaatsing / route

★ = fictieve locatie

 = plaats

* Fictieve locaties binnen een historische omgeving
Niet op schaal

Schematische kaart – globale route

Hoofdstuk 1

De ochtend na de bruiloft hing de geur van gebraden vlees en uitgedoofde kaarsen nog onder de balken van de schuur. Op het erf had de nacht een dunne laag rijp achtergelaten; strohalmen kleefden aan de vochtige planken bij de deur en langs de wand stonden de vaten, manden en schalen die gisteren voortdurend van hand tot hand waren gegaan. Matthijs trok zijn jas dicht om zich heen en stapte de stal binnen. De warmte van de paarden kwam hem tegemoet, vermengd met de geur van hooi, leer en mest. Bruno richtte zijn hoofd op zodra hij zijn voetstappen hoorde, draaide zijn oren naar de deur en stak zijn neus over het hout. 'Goedemorgen, jongen,' mompelde Matthijs en liet zijn hand over de hals van de hengst glijden. Bruno blies warme adem tegen zijn vingers en schudde zijn hoofd toen er een handvol hooi in de ruif viel. Vanuit de schuur schraapte een zwaar voorwerp over de stenen vloer. Iemand was al aan het opruimen. Gisteren hadden mensen tot laat tussen de gebouwen gelopen, had de muziek de stemmen overstemd en was er gegeten en gedanst tot de kaarsen bijna opbrandden. Zelfs Pieter had op een gegeven moment niets meer te zeggen gehad. Nu hoorde Matthijs alleen Bruno kauwen en het hout boven zijn hoofd werken. Buiten de stal klonk een droge tik. Zijn hand bleef halverwege de beweging hangen. Door de open deur zag hij de kale struiken langs de greppel schokken. Hij wachtte tot ze opnieuw bewogen, keek naar de donkere strook tussen de stammen en schoof ongemerkt een voet naar voren. Een paar bladeren gleden over de bevroren grond, maar tussen de takken liet niets zich zien.

Matthijs liep tot vlak achter de staldeur, waar de deurpost zijn lichaam aan het zicht onttrok. Hij volgde met zijn ogen de smalle opening tussen de struiken en hield zijn adem even in toen verderop iets ritselde. De wind trok door het dorre gras; meer kreeg hij niet te zien. Achter hem schraapte een hoef over de vloer. 'Als je nog langer staat te wachten, komen die struiken vanzelf vertellen wat ze hebben uitgespookt.' Pieter liep naar Mars en trok zijn handschoenen uit. Hij sloeg de oude resten uit de voerbak, gaf het paard een verse pluk hooi en keek over zijn schouder. 'Nog iets gehoord?' Matthijs liet zijn hand langs het ruwe hout van de deurpost zakken. 'Een tak. Misschien meer.'

Het kwam van de doorgang waar Lies die afdrukken vond.' Pieter hield een hand onder Mars' kin; de neus van het paard drukte tegen zijn mouw, maar zijn blik bleef op de opening gericht. 'Van Dijk heeft mannen langs de toegangen staan. Als daar vannacht iemand gelopen heeft, horen we het.' Matthijs wreef met zijn duim over een splinter. 'Dat dachten we de vorige keer ook.' Pieter keek nu langer naar de struiken. Hij trok zijn handschoenen niet opnieuw aan. 'Ik vraag het straks aan de wacht,' zei hij. Daarna wendde hij zich tot Matthijs en trok één mondhoek op. 'En als het een haas was, verwacht ik dat je hem persoonlijk ondervraagt.' Matthijs gaf hem bij het passeren een duw met zijn schouder. 'Begin jij maar met Mars. Die heeft tenminste iets verstandigs te vertellen.'

Vanuit het huis klonk Betsy's stem over het erf. 'Als jullie klaar zijn met de paarden, staat de koffie binnen. En moeder Rika wil weten wie de schuur komt leeghalen!' Pieter wierp een blik op het gereedschap naast de muur en trok zijn jas dicht. 'We hadden gisteren moeten blijven dansen. Dan dachten ze vandaag misschien dat we nog sliepen.' Hij liep al naar buiten voordat Matthijs iets kon terugzeggen. Bruno stak zijn neus opnieuw naar hem uit. Matthijs streek de hengst nog eenmaal tussen de ogen, maar toen hij naar de staldeur terugkeerde, volgde zijn blik opnieuw de struiken langs de greppel. De wind had het gras weer platgelegd. Hij trok de deur verder open en stapte het erf op, waar Lies hem tegemoetkwam met een mand tegen haar heup. Onder haar hoofddoek waren donkere lokken losgeraakt en de kou had haar wangen rood gemaakt. Lies trok de mand hoger op haar heup. 'Heeft Bruno al gegeten?' Matthijs hield de deur voor haar open. 'Hij wel. Zijn eigenaar moet eerst nog aan het werk voordat hij iets krijgt.' Lies lachte. 'Dan zorg ik dat Bruno beter behandeld wordt.' Ze zette de mand tegen de wand, liet de hengst aan haar hand ruiken en streek over zijn neus toen hij zich naar haar toedraaide.

Buiten viel een deur dicht. Simon kwam het huis uit, bleef op de drempel staan en liet zijn blik over het erf gaan. Zodra hij Lies bij Bruno zag, hield hij zijn pas in. Bij de stal legde hij zijn hand op de deurstijl, alsof hij eerst iets aan het hout moest bekijken. Lies keek op, met haar vingers nog in de manen van de hengst. Simon zei niets. Hij wreef even over de rand van zijn jas, en in de tijd die hij daarvoor nodig had, kleurden Lies' wangen dieper dan de kou kon verklaren. Matthijs zag hoe Simon zijn hand van de stijl nam, zijn jas rechte trok en toch verderliep.

Hij keek hem na tot Pieter weer naast hem opdook, ditmaal met een lege schaal onder zijn arm. 'Eindelijk,' mompelde die. 'Wat?' vroeg Matthijs. Pieter bewoog alleen zijn wenkbrauwen. 'Je ziet vanaf de stal of er bij de greppel iemand een tak heeft aangeraakt, maar dit heb je niet opgemerkt?' Matthijs keek naar zijn zus, die haar gezicht alweer naar Bruno had gedraaid. Simon liep richting de schuur en keek halverwege nog eens achterom. Matthijs herinnerde zich Lies met modder tot boven haar enkels, rennend achter de paarden aan; nu stond ze daar met haar hand op Bruno's hals en volgde haar blik de man die zojuist was doorgelopen. Toen hij zich weer naar Pieter keerde, was die al bijna bij het huis. 'Dat vertel ik je straks wel!' riep hij zonder om te kijken. Na de koffie klonken uit de schuur opnieuw voetstappen, schuivend hout en het gerinkel van aardewerk. Matthijs en Pieter tilden de zwaarste banken naar buiten, zetten ze neer en gingen terug voor de volgende. Andere mannen schoven de tafels tegen de wand. Anna en Betsy vouwden de tafelkleden op; Rika riep vanuit de keuken welke schalen nog moesten worden afgewassen. Onder de bezems knisperde vertrappt stro en door de open deur drong koude lucht binnen, samen met de lucht van houtrook en oud bier. Pieter nam een bank op zijn schouder en deed een stap achteruit, recht tegen een stapel lege manden. Het hout schoof ratelend over de vloer. Anna draaide zich om, het tafelkleed nog in haar handen. 'Als je de schuur wilt afbreken, zeg het dan even. Dan halen we eerst de rest eruit.' Pieter zette de bank op zijn kant en bestudeerde de verschoven manden. 'Ik controleerde of ze stevig stonden.' Betsy schudde het kleed uit en keek over de rand ervan. 'En?' 'Dat deden ze.' Matthijs schoot in de lach, pakte het vrije uiteinde van de bank en tilde mee voordat Pieter opnieuw iets kon omstoten. Bij de deur stapelde Simon planken op elkaar. Zijn beker stond op een balk naast hem, maar telkens wanneer Lies met een mand voorbijging, bleef zijn hand een ogenblik boven de stapel hangen. Ze kwam opnieuw langs en streek met haar vingers tegen zijn onderarm. 'Je staat in de weg,' zei ze zacht. Simon keek naar de brede doorgang. 'Er is plaats genoeg.' Lies trok de mand iets tegen zich aan en bleef staan. 'Dan kun je misschien ook helpen.' Hij nam het hengel over, maar liet haar vingers niet meteen los. Lies keek vluchtig naar de anderen en kneep in zijn hand voordat ze zich omdraaide.

Simon hield de mand nog in zijn handen toen pal naast hem een plank op de vloer sloeg. Pieter bukte al om hem op te rapen. 'Die moest eigenlijk op de stapel,' zei hij. Simon zette de mand neer. 'Dan zou ik hem daar voortaan neerleggen.' Pieter knikte met een onschuldig gezicht en keek naar Matthijs aan de andere kant van de schuur. Matthijs hoefde niets te vragen; Pieter pakte zijn plank en verdween met een grijns naar buiten. Pas toen het werk hen aan dezelfde tafel bracht en de anderen zich bij de wagen of in de keuken bevonden, kwam Simon naar Matthijs toe. Hij had zijn beker weer opgepakt. De koffie was koud geworden; na een kleine slok bleef hij even met zijn mond gesloten staan voordat hij het vocht doorslikte. Zijn vingers klemde zich om het aardewerk en zijn duim schoof over een oneffenheid in de rand. 'Ik heb gisteren met Lies gesproken.' Matthijs zette de schaal die hij droeg op de stapel, controleerde of die recht lag en veegde zijn handen langs zijn broek. 'Dat heb ik gemerkt.' Simon liet een korte lach horen. Hij keek naar het donkere oppervlak van zijn koffie, maar toen Matthijs zich naar hem toedraaide, hief hij zijn hoofd. 'We hebben bijna de hele nacht gepraat. Over vroeger. Over wat er gebeurd is. En over wat we willen als het hier eindelijk weer rustig is.' Hij zette de beker neer, maar liet zijn vingers nog om het oor liggen. 'Ik wil niet een paar weken naar haar toe komen, haar verwachtingen wekken en dan doen alsof ik niet weet wat ik wil. Daarvoor betekent ze te veel voor me.' Matthijs steunde met één hand op de tafel. Buiten ratelde een wagen over de bevroren grond en riep iemand om een emmer; Simon liet zijn blik niet los. 'Ik wil met haar trouwen.' Matthijs drukte zijn vingers tegen de ruwe tafelrand. Hij zag Lies weer zoals ze vier jaar geleden was geweest, toen ze pas zeventien was en nog niet gemakkelijk zonder hem op pad ging. Simon kende haar al uit die tijd. Hij was steeds vaker op het erf verschenen, eerst voor de paarden, dan om een hand te helpen en later soms zonder duidelijke reden. 'Ze was zeventien toen jullie elkaar beter leerden kennen,' zei Matthijs. Simon knikte meteen. 'Dat weet ik. Daarom heb ik toen niets ondernomen. Ik wilde niet dat ze zich aan mij verbonden voelde voordat ze zelf wist wat ze wilde.' Hij schoof de beker van zich af. 'Nu heb ik het háár gevraagd. Niet aan haar vader wat zij zou moeten doen en niet verteld wat ik van haar verwacht. Ik heb Lies gevraagd.' Matthijs zweeg. Achter hen schraapte een stoel over de vloer. 'En?'

Simon haalde adem. 'Ze wil dat ik met jullie vader spreek.' Door de schuurdeur zag Matthijs haar juist met een lege mand naast Anna voorbijgaan. Midden in hun gesprek keek Lies even naar Simon, vertraagde en liep toen verder. Matthijs nam de schaal weer op en tikte zijn vriend er zacht mee tegen de bovenarm. 'Dan zou ik hier niet blijven staan. Vader is bij de paarden. Als je hem te lang laat wachten, heeft Pieter intussen een toespraak voor je bedacht.' Simon lachte nu werkelijk, zette zijn beker uit de weg en streek de panden van zijn jas glad voordat hij de koude lucht van het erf in liep.

Arend stond bij de stal met een leren riem in zijn handen. Hij had juist de gesp tegen het licht gehouden en liet zijn duim over het leer gaan toen Simon naderde. Simon nam zijn hoed af; de kou beet onmiddellijk in zijn oren, maar hij bleef staan. 'Vader, mag ik u iets vragen?' Arend hing de riem over de staldeur en veegde zijn handen af aan een doek. 'Dat mag je altijd, Simon.' Aan de andere kant van het erf liepen Lies en Betsy langs de schuur. Lies keek even op naar de twee mannen, maar bleef niet staan. Arend volgde haar met zijn ogen, keerde zich naar Simon en wachtte. Simon draaide de hoed langzaam tussen zijn handen. De woorden die hij onderweg had geoefend, kwamen niet in de volgorde waarin hij ze had bedacht. 'Ik houd van Lies,' zei hij ten slotte. Arend bleef rustig tegenover hem staan. 'Dat is me niet ontgaan.' Simon streek met zijn duim langs het vilt en dwong zichzelf zijn blik niet af te wenden. 'We hebben gisteren uitgebreid gesproken. Zij wil met mij verder en ik wil haar graag tot mijn vrouw maken. Daarom vraag ik u toestemming met haar te trouwen.' Uit de stal klonk het slepen van een hoef door het stro. Arend liet een paar tellen voorbijgaan voordat hij vroeg: 'En Lies?' 'Zij wil het ook. Ze heeft me gevraagd met u te spreken.' Arend liet de leren riem liggen. 'Dan wil ik het ook van haar horen.' Simon stak zijn hoed onder zijn arm. 'Natuurlijk.' De hand die Arend op zijn schouder legde, drukte stevig door de stof van zijn jas. 'Mijn dochter heeft een eigen wil. Dat weet je inmiddels wel.' Simon voelde zijn mond eindelijk ontspannen. 'Daar ben ik achter gekomen.' Arend knikte naar het huis. 'Ga haar dan maar halen.'

Toen Simon later met Lies terugkwam, hield hij zijn hoed onder de arm en raakte haar mouw bij iedere stap de zijne. Matthijs stond bij de tafel een schaal droog te wrijven. Lies bleef tegenover hem staan en liet haar vingers over de beschadigde rand van een stoel glijden.

Simon bracht zijn lippen van elkaar, keek naar haar en slikte de eerste woorden in. Matthijs legde de doek neer. 'Nou?' Simon sloeg met zijn vrije hand even tegen zijn dij en keek weer op. 'Je krijgt er een zwager bij.' Matthijs richtte zich op zijn zus. 'En wat vind jij daarvan?' Lies liet de stoel los, ging naast Simon staan en pakte zijn hand. 'Dat lijkt me een uitstekend idee.' Matthijs trok haar tegen zich aan en drukte een kus op haar haar. Daarna stak hij een hand uit naar Simon, aarzelde niet lang en sloeg in plaats daarvan beide armen om hem heen. 'Welkom in de familie.' Simon lachte tegen zijn schouder. 'Volgens mij hoor ik er al een tijdje bij.' Matthijs deed een stap terug, maar hield hem nog even bij de arm. 'Dat is waar. Alleen kun je nu niet meer terug.'

Pieter had de laatste woorden gehoord en kwam met een stapel doeken onder zijn arm dichterbij. 'Dan hoeft ik Simon tenminste niet langer uit te leggen wat zijn bedoelingen met Lies zijn. Dat gesprek hebben we een paar keer gevoerd.' Simon draaide zich naar hem toe. 'Vooral omdat jij er telkens opnieuw over begon.' Pieter legde de doeken op de tafel en spreidde zijn handen. 'Iemand moest toch op jullie letten?' Lies schoof haar arm door die van Simon en keek Pieter aan alsof ze zijn bezorgdheid uiterst ernstig nam. 'Daar zijn we je bijzonder dankbaar voor. We zullen proberen voortaan zonder toezicht te praten.' Anna liep langs de tafel, ving de laatste woorden op en begon te lachen. Pieter wilde iets terugzeggen, maar Matthijs legde zijn hand alweer op Simons schouder en keek naar de deuropening. 'Eerst moeten we nog eens zien waar jullie gaan wonen.'

Achter de schuur liep het erf langzaam omhoog. Simon en Lies hadden Arend al gevraagd of ze op dat stuk grond een eigen woning mochten bouwen, maar nu ze er met de anderen naartoe liepen, leek de open plek ineens minder vanzelfsprekend dan toen ze er samen over hadden gesproken. Matthijs en Betsy gingen voorop. Onder hun laarzen brak de rijp en tussen twee bomen strekte zich een stuk grond uit dat ruimte bood aan een huis met een kleine plaats erachter. De schuur hield een deel van de wind tegen; verderop lagen de velden open onder de bleke winterlucht. Matthijs liep eerst de toegang vanaf het erf af, keerde bij het hogere gedeelte om en bukte bij een donkere plek in het gras. De bovenlaag was hard, maar daaronder bleef de aarde vochtig. Hij liet de grond tussen zijn vingers verkruiemelen en keek naar de greppel die lager langs de rand liep. 'Hier blijft het water minder snel staan,' zei hij. Hij wreef het laatste zand van zijn hand.

‘Maar voordat iemand gaat graven, moeten we de afvoer goed bekijken.’ Betsy stond intussen enkele passen verder met haar gezicht naar de stallen. Ze draaide zich om en spreidde haar armen. ‘Als de voordeur hier komt, kijken jullie over het erf uit. Dan zien jullie wie er aankomt, zonder dat iedereen voortdurend langs de ramen loopt.’ Simon ging naast haar staan. Van daaruit zag hij de schuur, de stallen en de weg die tussen de bomen verdween. Achter hem schoof een laars door de zachte aarde. Lies probeerde van een lager, modderig stuk terug op de harde rand te komen; Simon stak zijn hand uit en ving haar op toen de grond onder haar voet weeggleed. ‘Voorzichtig.’ Ze trok zich aan zijn vingers omhoog en bekeek de modder op haar laars. ‘Als je hier straks een pad aanlegt, wil ik geen modder tot aan mijn enkels.’ Simon keek naar de afdruk die ze had achtergelaten. ‘Dat lijkt me verstandig.’ Lies trok nog eenmaal aan zijn hand en wees toen naar de schuur. ‘En een achterdeur. Als ik vanuit de stal kom, wil ik niet telkens om het hele huis hoeven lopen.’ ‘Dan moet de keuken aan die kant,’ zei Betsy meteen. Ze liep naar de beschutte zijde en zette haar voet neer op de plaats waar ze zich de toekomstige muur voorstelde. Matthijs kwam naast haar staan, keek naar de bomen en strekte een arm langs de rand van het terrein. ‘Hier houdt de schuur een deel van de wind tegen. Maar we moeten wel een doorgang vrijlaten waar een wagen door kan.’ Hij liep het denkbeeldige pad af, stopte vlak bij een boom en draaide zich om naar Simon. ‘Anders kom je met een volle kar straks niet meer tussen de muur en de schuur door.’ Pieter stond met zijn handen diep in zijn zakken naar alle aangewezen hoeken te kijken. ‘Het wordt nog een heel huis, als jullie zo doorgaan. Straks willen jullie ook een stal.’ Lies wees over zijn schouder naar de bestaande gebouwen. ‘Die staat daar. Dat bespaart ons tenminste het geld voor nieuwe muren.’ Pieter keek Simon veelbetekenend aan. ‘Je treft het. Ze denkt nu al aan de kosten.’ Simon sloeg een arm om Lies heen en liet zijn hand rusten bij haar middel toen ze zich naar hem draaide. ‘Dat is een van de redenen waarom ik met haar wil trouwen.’ Haar vinger drukte tegen zijn borst. ‘Een van de redenen?’ Simon boog zijn hoofd naar haar toe, net ver genoeg om zijn woorden alleen voor haar hoorbaar te maken. ‘De andere vertel ik je straks wel.’ Lies hield zijn blik vast en gaf hem een klein duwtje. Betsy liep lachend terug naar de denkbeeldige keuken.

Matthijs keek nog eenmaal van de bomen naar de toegang en bleef vervolgens met zijn ogen hangen bij de plek waar Simon en Lies naast elkaar stonden. Een huis zou niet alleen uit die gebaren ontstaan. Er moest hout komen, steen, een fundering die de natte grond aankon en voldoende ruimte voor een fornuis; tegen het voorjaar moest de doorgang ook met een zwaarbeladen wagen begaanbaar blijven. Hij zette zijn hak in de aarde bij de rand van het terrein en trok er een korte streep in. 'We meten het eerst goed uit. Daarna bespreken we met vader wat er precies kan.' Simon knikte en keek naar Lies, die nog altijd naar de lege plek voor hen keek alsof ze de deur al kon zien. 'Dat is voor vandaag genoeg.' Ze legde haar hand tegen zijn arm. 'Voor vandaag wel.' Uit de schuur klonk opnieuw het zware schuiven van een bank en even later riep Rika dat er nog manden naar binnen moesten. Ze liepen terug naar het erf, waar de paarden op verzorging wachtten en Betsy en Anna alweer tussen de opgevouwen doeken stonden.

Lies bleef bij de schuurdeur staan toen Simon met Matthijs naar de stal liep. Eerst keek ze hoe Pieter bij de wagen neerhurkte om een riem los te maken. Daarna liep ze Simon achterna, pakte hem bij zijn mouw en trok hem een paar passen naar de achterkant van de schuur. 'Kom eens mee.' Simon ging zonder tegenstribbelen met haar mee, tot de stemmen van de anderen werden gedempt door de muren en alleen het tikken van een loshangende gesp nog scherp doorklonk. Ze liet zijn mouw niet los toen ze voor hem ging staan. 'Maandag moeten we naar Ede.' Simon knikte. Het gesprek met Arend lag nog vers in zijn geheugen; alleen al het noemen van de ondertrouw bracht hetzelfde droge gevoel achter in zijn keel terug. 'We hebben getuigen nodig,' vervolgde ze. Simon keek naar Pieter, die bij de stal met een riem tussen zijn tanden over het tuig van Mars gebogen stond. 'Ik dacht aan Pieter.' Lies volgde zijn blik. Pieter trok de riem uit zijn mond om iets tegen Matthijs te roepen. 'Weet je dat zeker?' Simon keek haar aan. 'Hij kent ons allebei. En ondanks alles vertrouw ik hem.' Lies legde haar hand op zijn borst. 'Ik ook. Maar kom maandag niet bij mij klagen als hij voor de dominee zijn mond niet kan houden.' Simon sloot zijn vingers om de hare. 'Dan laat ik jou hem tot stilte manen.' Ze trok een mondhoek op. 'Ik neem Betsy mee. Die krijgt dat waarschijnlijk sneller voor elkaar.' Simon bracht haar iets dichterbij. 'Dus jij hebt al een plan.' 'Natuurlijk. Iemand van ons moet toch weten wat er moet gebeuren.'

Betsy had haar armen vol doeken toen Lies haar vroeg mee te gaan naar Ede. Ze legde de stapel op tafel, trok Lies zonder aarzelen tegen zich aan

en kuste haar op de wang. 'Natuurlijk ga ik mee. Je dacht toch niet dat ik je alleen met die mannen naar de dominee zou laten vertrekken?' Lies lachte tegen haar schouder. Pieter had het einde van het gesprek opgevangen en hing de riem waarmee hij werkte over het hek. 'Moet ik maandag dus op tijd klaarstaan?' Simon draaide zich naar hem toe. 'Als je mijn getuige wilt zijn, graag.' Pieter stak zijn hand uit. Zodra Simon die aannam, trok hij hem dichterbij en gaf hem met zijn andere hand een stevige klap tegen de schouder. 'Dan zorg ik dat ik er ben. En als je op het laatste ogenblik wegloopt, haal ik je persoonlijk terug.' Lies hield haar gezicht ernstig. 'Dat stel ik op prijs.' Simon keek van haar naar Pieter. 'Jullie hebben er opvallend veel vertrouwen in.' Pieter gaf hem nog een tik tegen de arm. 'In Lies wel.' Anna, die juist met een schaal langsleiep, schoot in de lach toen ze Simons gezicht zag.

Het werk liet hun weinig tijd om lang bij de plannen stil te staan. De schalen verdwenen naar de keuken, banken gingen terug naar hun plaats en telkens bleek er achter een opgeruimde stapel nog een doek, mand of plank te liggen. In de stal klonk het schuiven van stro en over het erf liepen de honden tussen de benen van de werkende mensen door. Matthijs en Pieter droegen een zware tafel naar de schuur toen Anna hen tegemoetkwam met een emmer. Ze hield in om hen te laten passeren, maar Pieter draaide zijn kant te vroeg en de tafelpoot schampte bijna de deurstijl. 'Recht houden,' waarschuwde Matthijs, zijn handen strak onder het gewicht. Pieter zette zijn schouder steviger tegen het hout. 'Dat doe ik.' 'Dan lijkt jouw recht verdacht veel op scheef.' Anna stapte opzij en keek hoe ze de tafel eindelijk binnenkregen. 'Als jullie straks klaar zijn met ruziemaken, staat er nog werk genoeg.' Pieter zette zijn kant neer en blies uit. 'We waren juist zo goed op weg.' Anna drukte de emmer tegen zijn borst. 'Mooi. Dan kun je hiermee verder.' Matthijs moest opnieuw lachen toen Pieter de emmer tegen zijn heup klemde en Anna achteraan liep, alsof hij van plan was uitgebreid bezwaar te maken maar het juiste moment niet meer kon vinden.

Tegen de avond verdwenen de laatste stemmen van het werk tussen de gebouwen. De wagen stond onder het afdak, de staldeuren waren dicht en uit de ramen van het woonhuis viel een warme gloed over de bevroren grond. De lucht rook naar gestoofd vlees en vers brood.

Lies trok haar omslagdoek steviger om haar schouders en liep met Simon achter de schuur langs, over het gras dat onder hun laarzen kraakte. Op het hogere stuk grond hield ze stil. Overdag hadden ze er met de anderen gestaan en naar deuren en paden gewezen; nu lag er alleen een donkere open plek tussen de bomen. 'Daar zou de achterdeur kunnen komen,' zei ze en legde haar hand tegen Simons arm. Simon liep een paar stappen in de richting waarin ze wees. 'En hier kunnen we een pad maken. Breed genoeg voor een kruiwagen.' Lies draaide haar hoofd naar hem toe. 'Je denkt alweer aan werk.' 'Jij begon over de achterdeur.' 'Omdat ik ergens naar binnen wil kunnen wanneer ik bij de paarden vandaan kom.' Hij nam haar hand en streek met zijn duim over haar koude vingers. 'Dan zorgen we dat je naar binnen kunt.'

Ze liepen nog een eind langs de rand van de open plek. Achter de bomen trok de duisternis samen en de greppel was nog slechts een smalle, zwarte laagte in het gras. Tussen de struiken knapte een tak. Lies bleef staan. Haar vingers spanden zich om Simons hand en haar hoofd draaide naar de plek waar Matthijs de laatste dagen telkens had gestaan. Simon keerde zich zonder haar los te laten naar het geluid. Hij luisterde, zijn kin iets opgetild. Dor blad schraapte over de grond en verderop schopte een paard tegen het hout van de stal. Hij liep met haar enkele passen dichterbij naar de rand en hield daar stil. Tussen de takken bewoog iets donkers. Een vogel sloeg met zijn vleugels langs een lage twijg, schoot omhoog en verdween tussen de bomen. Lies liet langzaam haar adem ontsnappen. Simon keek nog eenmaal langs de greppel, niet alleen naar de plaats waar de vogel was opgevlogen, maar ook naar de donkere doorgang erachter. Toen streek hij met zijn hand over die van Lies. 'Kom. Het wordt koud.' Lies trok niet mee toen hij zich omdraaide. 'Maandag gaan we dus echt naar Ede.' Uit een zijraam van het huis viel een strook licht over haar gezicht. De wind had een haarlok onder haar doek vandaan gehaald; Simon streek die voorzichtig achter haar oor. 'Maandag,' zei hij. Ze legde beide handen tegen zijn jas, hield zijn blik vast en keek toen naar de plaats waar hun huis moest komen. 'En daarna beginnen we aan ons huis.' Simon liet zijn handen langs haar armen glijden en trok haar naar zich toe. 'Daarna beginnen we aan ons huis.' Toen ze haar gezicht ophief, kustte hij haar eerst voorzichtig. Haar armen sloten zich om zijn middel en hij voelde hoe ze dichterbij hem aankwam, tot de koude lucht nauwelijks nog tussen hun jassen drong. Nadat hij haar had losgelaten, bleef haar voorhoofd tegen zijn kin rusten.

Vanuit het woonhuis klonk Pieters lach, meteen gevolgd door Anna's stem die hem ergens op aansprak. Lies begon zacht te lachen; Simon voelde het tegen zijn borst en streek nog eenmaal over haar rug. Hij sloeg een arm om haar schouders en liep met haar terug naar het erf. Bij de stal schoof de zware grendel dicht. Het ijzer sloeg dof in zijn beugels en achter de ramen trok Rika's schaduw langs het vuur. Lies pakte Simons hand steviger vast en trok hem mee naar het warme licht van het huis. Maandagochtend glansde opnieuw rijp over De Veldhoeve. Langs de rand van de drinkbak lag een dun vlies ijs en op het hek schitterden witte korrels in het bleke licht. Matthijs stond naast de wagen, trok een leren streng recht en hield het trekpaard met zijn schouder op afstand toen het ongeduldig over de harde grond schraapte. Zijn vingers voelden stijf van de kou. Aan de andere kant van het dier hield Betsy het tuig omhoog om te voorkomen dat het door het natte stro sleepte. Hij stak onder de paardenhals zijn hand uit. 'Geef maar.' Betsy liet het leer niet los. Matthijs keek tussen de voorbenen door naar haar gezicht en zag haar opgetrokken wenkbrauwen. 'Je kunt het ook vriendelijk vragen,' zei ze. Hij liet zijn hand zakken, maakte een lichte buiging met zijn hoofd en vroeg met overdreven beleefdheid of ze zo goed wilde zijn hem de streng aan te geven. Pas toen legde ze het leer in zijn hand. 'Kijk eens aan. Je kunt het dus wel.' Matthijs schoof de riem door de gesp en trok hem stevig aan. 'We zijn nog maar drie dagen getrouwd en je begint me nu al te verbeteren.' Betsy liep om het paard heen, streek een haarlok terug onder haar hoofddoek en gaf hem een kus tegen zijn koude wang. 'Dan weet je tenminste wat je de komende jaren kunt verwachten.' Pieter kwam tussen de gebouwen vandaan, zijn handschoenen onder de arm. Hij bekeek het half aangespannen span en vervolgens de gesp waaraan Matthijs werkte. 'Als jullie zo doorgaan, zijn we pas tegen het middageten in Ede.' Matthijs gooide hem het uiteinde van een riem toe. Pieter ving het tegen zijn borst en zette een gekrenkt gezicht op. 'Ik probeerde me juist niet tussen een pasgetrouwd stel te mengen.' Betsy wees naar de losse verbinding aan de overkant. 'Dan kun je beter helpen. Praten doe je toch wel.' Pieter liep om het paard heen en pakte de gesp. Matthijs boog zich onder de wagen om de bevestiging te controleren. De huisdeur ging open. Lies kwam met een kleine bundel onder haar arm naar buiten, haar mantel hoog dichtgeslagen tegen de kou, en Simon liep naast haar.

Nog voor ze de helft van het erf waren overgestoken, raakte Simons hand zijn binnenzak aan. Even later deed hij het opnieuw. Bij de derde keer liet Pieter de riem los. 'Als je nog vaker voelt of alles erin zit, slijt er vóór Ede een gat in die zak.' Simon trok zijn hand weg. 'Ik controleerde niets.' Pieter zette de gesp vast en keek hem aan. 'Natuurlijk niet. Je klopt jezelf iedere ochtend om de paar passen op de borst.' Lies keek Simon aan; haar mond trok verraderlijk aan de hoeken. Ze stapte naar hem toe, veegde een denkkeildig pluisje van zijn schouder en voelde zelf even tegen zijn jas. 'Volgens mij zit alles er nog in.' Simon hield haar blik vast. 'Jij helpt hem bepaald niet.' 'Dat weet ik,' zei ze en verhief zich op haar tenen om hem een kus te geven. Pieter richtte zich op en wendde zich tot Matthijs. 'Zo. Als we nu allemaal klaar zijn, kunnen we misschien vertrekken.' Betsy klom op de wagen en Lies schoof naast haar op de bank. Matthijs hield Simon bij de onderarm tegen. Achter hen schoven de anderen hun mantels en benen op hun plaats. 'Je hebt alles bij je?' vroeg Matthijs. Simon knikte en drukte onwillekeurig opnieuw tegen zijn binnenzak. Ditmaal liet Matthijs de plagerij aan Pieter over. Hij voelde de spanning in Simons arm en zag hoe de spieren langs zijn kaak bewogen toen hij naar de wagen keek. 'Je gaat alleen met de dominee praten. Lies heeft al ja gezegd. Vader ook.' Simon haalde adem en liet die langzaam ontsnappen. 'Dat weet ik. Maar vandaag wordt het opgeschreven.' Matthijs volgde zijn blik naar Lies, die naast Betsy zat te praten en bij ieder nieuw geluid vanaf het erf even naar Simon keek. Hij kneep stevig in diens schouder. 'Dan moet je zorgen dat je op de wagen zit voordat Pieter al het eten voor onderweg heeft opgegeten.' Pieter stond intussen met één voet op het wiel en keek naar de bank achterop alsof hij de ruimte met zijn ogen groter kon maken. 'Waar wordt de getuige geacht te zitten?' Matthijs pakte de leidsels. 'Overal waar nog plaats is.' Betsy schoof opzij en tikte naast zich op het hout. 'Hier kun je zitten, mits je onderweg niet voortdurend praat.' Pieter liet zijn voet van het wiel glijden. 'Dan loop ik liever.' Matthijs trok zijn handschoen recht en wachtte zwijgend. Het span snoof ongeduldig; na enkele tellen klom Pieter alsnog op de wagen, schikte met moeite zijn jas en ging zuchtend zitten. 'Ik ben benieuwd hoelang dit huwelijk duurt voordat iedereen alleen nog maar bevelen geeft.' Betsy keek naar Matthijs, die de bok opklom. 'Dat deed hij vóór ons huwelijk ook al.' Pieter knikte langzaam. 'Dan ben je er nog slechter aan toe dan ik dacht.' Matthijs keek over zijn schouder. 'Zal ik je alsnog laten lopen?' Pieter trok zijn benen in en greep de rand van de bank. 'Ik zit uitstekend.' Betsy nam naast Matthijs plaats. De houten bok kraakte onder haar gewicht en ze schikte haar mantel over haar knieën. Voor hen bliezen de

paarden witte wolken in de koude lucht. Matthijs nam de leidsels korter, maar voordat hij het span liet aantrekken, keek hij het erf nog eenmaal rond. De greppel lag onder de rijp en de opening tussen de kale struiken was nauwelijks te onderscheiden. Daar had Lies de afdrukken gevonden. Hij keek van het witte gras naar de donkere stam van een boom verderop. Een kraai schoot achter de schuur omhoog en sloeg met zijn vleugels tegen een lage tak. Matthijs spande zijn rug voordat hij het dier herkende. Betsy volgde zijn blik, legde zonder iets te vragen haar gehandschoende hand op de zijne en liet hem daarna los. Hij keek even naar haar, knikte nauwelijks zichtbaar en gaf de paarden het sein. De wagen schokte over de bevroren grond; het ijzer van de wielen kraakte in de sporen en achter hen verdwenen het huis en de stallen langzaam tussen de bomen.

Op de weg naar Ede lag nog ijs in de diepe karrensporen. Telkens wanneer een wiel over een harde rand klom, spande het tuig strak over de schouders van de paarden en schudde de wagen onder hen. Matthijs hield het tempo laag en stuurde langs de diepste kuilen. Betsy trok haar mantel steviger om zich heen. Na een tijd keek ze naar zijn handen op de leidsels. 'Je had gelijk,' zei ze. Matthijs wierp haar een snelle, tevreden blik toe. 'Dat hoor ik graag.' Ze begon te lachen. 'Je weet nog helemaal niet waarover.' Hij stuurde langs een plas en liet zijn schouder kort tegen de hare komen. 'Dat maakt de woorden niet minder prettig.' Betsy gaf hem een duw tegen de bovenarm. De leidsels schoten een fractie opzij; Matthijs ving ze lachend op. Achter hen klonk onmiddellijk Pieters stem. 'Zou iemand eraan kunnen denken dat hier ook nog mensen zitten?' Zijn laars had tegen de zijplank gerust toen de wagen over een richel sprong en nu hield hij zich met beide handen vast. Betsy draaide zich naar hem om. 'Je mocht lopen.' Pieter bekeek de bevroren weg die onder hen doorschoof. 'Ik overweeg het bij de volgende halte.'

Simon zat tegenover hem, zo dicht naast Lies dat hun knieën elkaar bij iedere schok raakten. Toen ook haar laars tegen de zijne kwam, trok hij zijn voeten eerst terug. Bij de volgende hobbel liet Lies haar laars opzettelijk staan. Simon keek naar beneden. 'Daar hoeft je toch niet zo van te schrikken?' fluisterde ze. Hij hief zijn hoofd. 'Ik schrik nergens van.' Precies op dat ogenblik zakte een wiel in een diepe kuil en moest hij zich aan de rand van de bank vastgrijpen.

Lies keek van zijn hand naar zijn gezicht en boog zich dichterbij hem toe. 'Dat zie ik.' Ze schoof haar vingers tussen de zijne; onder haar duim ontspande zijn greep. Vandaag zouden ze alleen met Cloeck spreken. Er kwamen nog geen geloften en er werden geen ringen gewisseld, maar de woorden die de predikant straks zou opschrijven, zouden in een boek blijven staan lang nadat zij naar huis waren teruggekeerd. Simon streek met zijn duim langs Lies' hand en keek haar aan. Pieter, die hun gefluister volgde, trok bedachtzaam zijn handschoen strakker. 'Dus het is de dominee,' merkte hij op. Simon draaide zijn hoofd. 'Wat?' Pieter keek hem met een uitgestreken gezicht aan. 'Ik vroeg me al af waarom je zo zenuwachtig was. Maar nu begrijp ik het.' Simon hield Lies' hand stevig vast. 'Je hebt vandaag werkelijk niets beters te doen?' Pieter spreidde zijn handen. 'Ik ben getuige. Mijn voornaamste taak is kijken en luisteren.' Voor op de bok stak Betsy zonder om te kijken één hand op. 'Voor al luisteren.' Lies lachte en drukte haar schouder tegen Simon aan. Die probeerde Pieter streng aan te kijken, maar zijn mond trok alweer omhoog. Pieter leunde tevreden achterover en kondigde aan dat hij zich voortaan uitsluitend met zijn officiële werkzaamheden zou bezighouden. Tussen de kale bomen verschenen de eerste huizen van Ede. Matthijs liet de paarden langzamer lopen; lage hekken, kleine woningen en stapels brandhout schoven langs de wagen. Bij een deur sloeg een vrouw een doek uit en twee kinderen hielden op met spelen om hen na te kijken. Warme broodgeur dreef uit een bakkerij, verderop trok een man een paard voor een kar. Boven de daken kwam de kerktoeren tevoorschijn. Simon zag hem en kneep onwillekeurig steviger in Lies' hand. Ze schoof dichterbij hem aan. Pieter streek langs zijn kin alsof hij iets ernstigs overdacht. 'Nu is het te laat om nog uit de wagen te springen.' Simon draaide langzaam zijn hoofd naar hem toe. 'Waarom ik uitgerekend jou als getuige heb gevraagd, begint me steeds onduidelijker te worden.' Pieter dacht zichtbaar na. 'Klaas was waarschijnlijk erger geweest.' Voor op de bok schoot Matthijs in de lach; Simon kon zijn gezicht evenmin ernstig houden.

Bij de kerk trok Matthijs de paarden tot stilstand. Hun warme adem kringelde voor de koppen en de hoeven schraaptten over de harde grond. Simon sprong naar beneden, draaide zich naar Lies en hield zijn hand naar haar uit. Ze liet zich van de wagen helpen en bleef zijn vingers vasthouden toen beide voeten op de grond stonden.

Pieter stapte aan de andere kant af en bood Betsy zijn hand aan, maar Matthijs was hem voor: hij sloot zijn handen om haar middel en tilde haar het laatste stukje naar beneden. Betsy keek hem aan. 'Dat kon ik zelf.' Hij hield haar nog een ogenblik vast. 'Dat weet ik.' Pieter trok zijn jas recht en schudde zijn hoofd. 'Je wordt er na een huwelijk kennelijk niet zelfstandiger op.' Betsy schoof haar arm door die van Matthijs. 'Ik heb nergens over geklaagd.' Ze liepen Pieter voorbij; Matthijs gaf hem met zijn schouder een duw.

Simon legde zijn hand op de koude klink van de kerkdeur en drukte die omlaag. Het zware hout bewoog niet. Hij probeerde opnieuw, zette zijn schouder tegen de deur en keek verbaasd naar het onwrikbare oppervlak. Achter hem stond Pieter met zijn handen diep in zijn jaszakken. 'Misschien heeft Cloeck besloten dat er op maandag niet getrouwd wordt.' Simon draaide zich om. 'We komen niet trouwen. We komen voor de ondertrouw.' Pieter trok zijn wenkbrauwen op. 'Dan lijkt het me nog vreemder dat hij de deur gesloten houdt.' Lies liep al langs de gevel en probeerde een kleinere deur aan de zijkant. Die was eveneens op slot. Matthijs keek langs de vensters; achter het glas viel geen beweging te ontdekken en in de hoek bij de ingang joeg de wind droge bladeren over de stenen. Toen klonk achter de kerk het krassende geluid van een bezem. Een oudere man verscheen om de hoek, hield stil en keek van hun gezichten naar de wagen en de paarden. Simon liep op hem toe en nam zijn hoed af. Op zijn vraag waar dominee Cloeck te vinden was, zette de man de bezemsteel tegen zijn been en knikte naar de gesloten kerk. 'Op maandag moet u hem hier niet zoeken. De pastorie staat aan de Arnhemseweg. Daar kunt u hem waarschijnlijk vinden.' Simon bedankte hem en zette zijn hoed weer op. Pieter kwam naast hem staan, bekeek de kerk en daarna de aangewezen richting. 'We zijn nog geen kwartier in Ede en weten nu al waar de dominee níét is. Dat noem ik vooruitgang.' Simon keek hem aan tot hij zijn lippen op elkaar drukte. Lies liep lachend naar de wagen. 'We waren in ieder geval dicht in de buurt.' Matthijs nam de leidsels weer op en wachtte tot iedereen zat. Betsy schoof naast Lies en vroeg of ze al wist wat ze straks tegen Cloeck wilde zeggen. Lies keek naar Simon tegenover haar. 'Hij mag beginnen.' Simon trok zijn wenkbrauwen op. 'We gaan toch samen in ondertrouw?' 'Natuurlijk,' antwoordde ze. 'Maar iemand moet het eerste woord doen.' Betsy schoof lachend dichterbij.

Simon keek van de een naar de ander. 'Ik krijg de indruk dat jullie hierover al afspraken hebben gemaakt.' Lies trok haar mantel over haar knieën en legde een hand op de zijne. 'Alleen dat jij niet de hele ochtend naar je binnenzak hoeft te voelen zodra we bij Cloeck binnen zijn.' Simon wilde antwoorden, maar het schrapen van Matthijs' laars tegen de treeplank trok zijn aandacht. Matthijs bleef halverwege de opstap staan, één hand tegen de wagen, zijn blik op de overkant van de straat. Onder het lage overstek van een huis aan de overkant stond een man met zijn schouder tegen een houten paal. Zijn donkere jas reikte tot halverwege zijn benen en de hoedrand liet zijn ogen in de schaduw. Hij bewoog niet toen twee mensen tussen hem en de wagen doorliepen. Matthijs bleef met zijn hand op de treeplank staan. Bij de kerk bleef wel vaker iemand naar vreemde paarden kijken, maar deze man volgde noch het span, noch de gesloten kerkdeur met zijn blik. Hij hield zijn hoofd naar het gezelschap gewend, zelfs toen een voorbijganger hem bijna raakte. Aan de andere kant van de paarden trok Pieter zijn handschoen recht. Zijn vingers hielden midden in de beweging stil. Hij keek schijnbaar achteloos langs de huizen, liep naar het tuig en pakte een riem vast die al strak stond. 'Zie jij hem ook?' vroeg hij zo zacht dat zijn stem onder het geschraap van de paardenhoeven verdween. Matthijs keek naar Pieters handen. 'Ja.' 'Ken je hem?' Matthijs schudde zijn hoofd. De onbekende kwam los van de paal, streek zijn mantel glad en liep langs de gevel. Hij passeerde een deur zonder ernaar om te kijken en verdween achter de hoek, met dezelfde rustige pas waarmee hij daar vermoedelijk had gestaan. Matthijs zette zijn voet opnieuw op de treeplank. Pieter bleef nog een ogenblik bij de riem, alsof hij de gesp niet goed vertrouwde. Simon had de man niet gezien, maar merkte het toen Matthijs en Pieter niet meteen terugkwamen naar de wagen. Matthijs hield de leidsels vast zonder op te stappen en Pieter stond nog altijd naast het span. Simon volgde hun blik naar de overkant. Een vrouw met een mand liep onder het overstek door en iets verderop sloeg een luik dicht. Van de man in de donkere jas was geen spoor. Lies voelde hoe Simons hand op haar knie verstijfde. 'Wat is er?' vroeg ze. Simon keek naar Pieter, die het tuig losliet en zich omdraaide, en legde zijn hand weer ontspannen op Lies' knie. 'Ik vroeg me af hoelang Pieter vandaag zijn mond kan houden.' Pieter keek op. 'Ik kan uitstekend luisteren.'

Simon knikte naar hem. 'Dat is precies waarom ik het hardop zei.' Lies gaf hem een duwtje tegen zijn schouder en Betsy begon te lachen. De wagen kwam weer in beweging; net voordat Matthijs de hoek om stuurde, liet hij zijn blik nog eenmaal langs de lege plek onder het overstek gaan.

De wielen ratelden tussen de huizen en wierpen het geluid terug tegen de gevels. Lies wees naar een splitsing waar de man met de bezem hen naartoe had gestuurd. Simon bevestigde dat hij het had gehoord, maar zijn blik dwaalde naar de ramen en deuren waar ze langs reden. Pieter trok zijn handschoenen aan, leunde ogenschijnlijk gemakkelijk achterover en volgde intussen iedere zijstraat waar de wagen langs kwam. Betsy merkte dat Matthijs minder sprak en legde haar hand tegen zijn arm toen hij voor een uitstekende steen uitweek. 'Waarom ben je zo stil?' Hij keek kort naar Simon. 'Omdat die zich probeert voor te stellen wat hij straks tegen Cloeck moet zeggen.' Simon trok een gekweld gezicht. 'Bedankt dat je me eraan herinnert.' Pieter vouwde zijn armen over elkaar. 'Ik had op een toespraak van minstens een halfuur gerekend.' Lies schudde haar hoofd. 'Dan kun je lang wachten.' Ze liet haar vingers over Simons hand glijden. Hij draaide die om en sloot zijn hand om de hare, al keek hij nog eenmaal over haar schouder naar de straat die achter hen verdween. Pas toen de huizen verder uiteen kwamen te staan, bleef zijn aandacht bij haar.

Voor een groter huis, iets van de weg af achter een laag hek en een rij kale struiken, bracht Matthijs het span tot stilstand. Simon keek naar de voordeur. Hij trok één handschoen uit en merkte dat het leer aan zijn vingers bleef haken. Lies stond al op. Hij hielp haar van de wagen. Achter hen stapten Betsy en Pieter af. Simon bleef voor Lies staan. Lies streek zijn jas glad, trok de kraag recht en keek hem van dichtbij aan. 'Je kunt nu wel ophouden met controleren of alles nog op zijn plaats zit.' Simon keek naar haar handen tegen zijn borst. 'Was het werkelijk zo erg?' 'Erger.' Ze liet haar vingers liggen en sprak zachter. 'Ik ben hier, Simon.' De wind had een haarlok over haar slaap geduwd. Simon schoof die onder haar hoofddoek terug en knikte. Iets verderop bond Matthijs de paarden vast. Hij keek samen met Pieter nog eens over de weg terug. Simon liet Lies met Betsy vooruitlopen en ging dicht langs Pieter staan. 'Straks vertel je me wat je gezien hebt.' Pieter bewoog zijn hoofd niet. 'Dat doen we.' Matthijs ving Simons blik op en knikte nauwelijks merkbaar voordat hij zich bij de anderen voegde.

Voor de voordeur stak Simon zijn hand op, maar zijn knokkels bleven een paar vingers breed van het hout hangen. Achter hem schraapte Pieter met zijn laars over de stenen. 'Hij weet niet dat we er staan zolang je weigert aan te kloppen.' Simon liet zijn hand zakken. 'Wil jij het anders doen?' Pieter zette onmiddellijk een stap achteruit. 'Die eer laat ik aan de bruidegom.' Lies pakte Simons pols en bracht zijn hand terug naar de deur. 'Klop.' Ze hield zijn blik vast. Simon lachte kort, schor van de kou en de spanning, sloot zijn vingers en sloeg driemaal tegen het hout. Binnen schoof een stoel over de vloer. Voetstappen kwamen dichterbij; de deur ging open en dominee Cloeck nam hen vanonder zijn grijze haar rustig op. Zijn blik ging van Simon en Lies naar Matthijs, Pieter en Betsy. Bij de laatste drie verscheen herkenning. 'Drie gezichten van zaterdag alweer. Ik had u zo snel niet terugverwacht.' Pieter haalde adem om iets te antwoorden, maar Betsy legde een hand op zijn arm. 'Deze keer zijn wij alleen getuigen. Simon en Lies komen voor hun ondertrouw.' Cloeck keek naar het paar dat voor hem nog altijd hand in hand stond en deed de deur verder open. 'Dan kunnen we beter naar binnen gaan. Een huwelijk wordt buiten zelden beter geregeld.' Pieter stapte meteen over de drempel. 'Daarom zijn we ook helemaal naar u toe gekomen.' Simon volgde hem, legde een hand tussen zijn schouderbladen en duwde hem voorzichtig door. 'Jij zou luisteren, weet je nog?'

De warmte van de kamer sloeg tegen hun verkleumde gezichten. In de haard brandde een vuur en tussen de geur van houtrook hing die van bijenwas en oud papier. Bij het raam stond een zware tafel met losse stukken, een inktpot en een groot boek waarvan de leren band aan de randen glad was geworden. Cloeck wees Simon en Lies naar de tafel, trok het boek dichterbij en liet zijn hand op de omslag rusten. 'U wilt dus beiden in ondertrouw worden opgenomen?' Simon knikte. 'Ja, dominee.' Cloeck keek naar Lies. 'En komt dit voornemen geheel uit uw eigen wil?' Haar vingers spanden zich kort om die van Simon, maar ze zette zelf een halve stap naar voren en keek de predikant recht aan. 'Ja. Ik wil met Simon trouwen.' Cloeck richtte zijn aandacht weer op Simon. 'En u?' 'Dat wil ik ook.' De predikant sloeg het boek open, bladerde naar een lege plaats en hield, voordat hij zijn pen opnam, zijn blik opvallend lang op Pieter gericht. 'Het lijkt me verstandig dat ik het voor de zekerheid vraag. Met zo'n getuige weet ik niet of ik alles zonder meer mag aannemen.' Pieter stond met zijn handen op de rug en keek verbluft op.

Matthijs draaide zich naar het raam en hield een vuist voor zijn mond, maar zijn kuch kon zijn lach niet verbergen. Betsy drukte haar lippen tegen elkaar; Lies boog lachend tegen Simons schouder. Cloeck keek naar Pieter, die voor het eerst sinds hun vertrek niets terugzei, en knikte tevreden. 'Kijk eens aan. De ondertrouw heeft haar eerste wonder al verricht.'

'Zaterdag hield ik u nog voor een vriendelijk man,' zei Pieter toen hij eindelijk woorden vond. Cloeck doopte zijn pen in de inkt. 'En toch staat u maandag alweer voor mijn deur.' Matthijs legde een hand op Pieters schouder. 'Daar heeft hij je.' Pieter draaide zich naar hem om. 'Van jou had ik tenminste enige trouw verwacht.' Matthijs sloeg zijn arm om Betsy's middel. 'Die heb ik zaterdag aan mijn vrouw beloofd.' Betsy streek met haar vingers langs zijn jas en keek naar hem op. 'Dan heb je in ieder geval iets van onze trouwdag onthouden.' De anderen lachten opnieuw. Cloeck draaide het boek naar het licht. Hij stelde Simon vragen over zijn volledige naam, woonplaats en omstandigheden. Simon gaf de antwoorden die hij zich van tevoren had ingeprent, maar bleef luisteren naar het schrapen van de ganzenveer op het papier en de kleine haperingen van de punt in de vezels. Daarna stelde de predikant dezelfde vragen aan Lies. Zij antwoordde rustig; wanneer ze luisterde, bewoog haar duim langs de rand van haar mantel. Simon zag Cloeck hun namen naast elkaar schrijven. De inkt glansde nog en de veer schoof al door naar de volgende regel. Hij had haar de afgelopen dagen keer op keer horen zeggen dat ze met hem wilde trouwen, maar nu hij beide namen op dezelfde bladzijde zag, liet hij zijn schouders langzaam zakken. Het boek zou hier blijven wanneer zij weer naar de wagen gingen, met hun besluit vastgelegd tussen de bladzijden.

Cloeck draaide zich naar Pieter en Betsy. Konden zij als getuigen bevestigen dat Simon en Lies uit vrije wil voor hem stonden? Pieter rechte zijn schouders zo nadrukkelijk dat het meer op een militaire inspectie leek dan op een bezoek aan de predikant. 'Ja, dominee.' Cloeck knikte. 'U blijkt dus toch tot een kort antwoord in staat.' Simon liet zijn hoofd zakken en Lies drukte haar gezicht tegen zijn bovenarm om haar lach te verbergen. Pieter wees met één vinger naar het boek. 'Ik begin te begrijpen waarom er drie zondagen voor de geboden zijn. Dan heeft een man tenminste nog tijd om een andere dominee te zoeken.' Cloeck legde zijn pen neer en keek hem over het boek aan. Daarvoor was hij inmiddels te laat, verzekerde hij hem.

Toen de laatste gegevens op papier stonden, schoof de predikant het boek iets van zich af en richtte zich opnieuw tot Simon en Lies. 'De inschrijving betekent nog niet dat u getrouwd bent. Eerst volgen de drie huwelijksgeboden. Uw voorgenomen huwelijk wordt op drie achtereenvolgende zondagen aan de gemeente bekendgemaakt, zodat eventuele geldige bezwaren naar voren kunnen worden gebracht.' Met zijn vinger volgde hij de regels en noemde hij de data: zondag 15 februari, zondag 22 februari en zondag 1 maart. Simon keek naar het boek. Drie zondagen had thuis geklonken als een korte wachttijd; hier hoorde hij drie afzonderlijke dagen en voelde hij hoe Lies naast hem haar hand steviger om de zijne sloot. Haar duim streek over zijn knokkels. 'Drie zondagen kunnen we nog wel wachten,' zei ze zacht. Pieter leunde tegen de muur. 'Je hebt vier jaar gewacht. Dan moeten drie zondagen toch ook nog lukken.' Simon keek hem aan. 'Waarom heb ik jou ook alweer gevraagd?' Cloeck keek van het boek op en antwoordde zonder zijn gezicht te vertrekken: 'Dat is een vraag waarop ik voorlopig geen antwoord kan geven. Maar u hebt nog enige weken om eraan te wennen.' De predikant liet zijn vinger op de bladzijde rusten. 'Hebt u al een trouwdag in gedachten?' Simon keek naar Lies. Ze hoefden er niet meer over te overleggen. 'De vrijdag na het derde gebod,' antwoordde hij. Cloeck rekende na, tikte met zijn vinger op het papier en zei: 'Vrijdag 6 maart 1705.' Lies kneep Simons hand. 'Ja, die dag.' Cloeck nam zijn pen weer op en schreef de datum naast hun namen. Simon volgde de punt van de pen. De zes, de maand maart en het jaartal verschenen in donkere strepen op het papier. Op die vrijdag zouden ze niet meer ieder naar hun eigen kamer terugkeren. Het stuk grond achter de schuur, dat nu nog leeg tussen de bomen lag, zou een plaats worden waar ze samen thuiskwamen. Hij voelde Lies' schouder tegen de zijne en liet zijn duim over haar hand gaan. Cloeck herinnerde hen eraan dat de drie geboden zonder bezwaar moesten verlopen voordat hij het huwelijk kon voltrekken. 'Dat begrijpen we, dominee,' antwoordde Simon. Lies draaide zich naar hem toe en glimlachte, nog voordat Cloeck voorzichtig over de natte inkt blies en het boek met een zwaar geluid sloot. De predikant vertelde dat het eerste gebod de komende zondag zou worden afgekondigd. Pieter stak zijn handschoenen onder de arm. 'Dan kun je voor de zekerheid alvast beginnen met aftellen.' Simon sloeg een arm om Lies heen en liep met haar naar de deur. 'Geniet nog maar even van je taak als getuige.'

Pieter trok zijn jas recht. 'Dat doe ik de hele ochtend al.' Achter hen schoot Betsy opnieuw in de lach.

oude kerk Ede

Hoofdstuk 2

Toen ze de pastorie verlieten, moest Simon zijn ogen even samenknijpen tegen het licht. De zon stond inmiddels boven de daken van Ede en had de rijp langs de gevels tot smalle, glinsterende stroompjes laten smelten. Water droop van een uitstekende dakrand op de stenen naast het hek. Simon trok zijn eerste handschoen aan, maar hield met de tweede halverwege op toen Lies haar arm door de zijne schoof. Ze bleef staan en keek over haar schouder naar het huis waar hun namen zojuist naast elkaar waren opgeschreven. 'Zes maart,' zei ze, alsof ze wilde horen hoe de datum buiten de kamer van Cloeck klonk. Simon draaide zich naar haar toe. 'Zes maart.' Hij boog zich voor een kus tegen haar slaap en voelde haar tegen zijn arm leunen, maar voordat hij iets kon zeggen, kwamen Matthijs, Betsy en Pieter achter hen de straat op. Pieter keek van hun gezichten naar de gesloten pastorie en trok zijn handschoenen steviger over zijn vingers. 'Als we hier blijven staan, wordt het vanzelf zes maart. Alleen vrees ik dat we tegen die tijd behoorlijk honger krijgen.' Matthijs wierp een blik op de zon en daarna op de uithangborden verderop. 'Dan eten we eerst iets. We hebben nog een heel eind terug te rijden.' Betsy schoof haar arm door de zijne en drukte haar koude hand tegen zijn mouw. Sinds het vertrek van het erf had ze nauwelijks iets gegeten, zei ze, waarop Pieter met zijn hand op zijn maag verzekerde dat eindelijk iemand begreep hoeveel een getuige op zo'n ochtend moest doorstaan. Lies lachte, maar liet Simons arm niet los voordat ze samen achter de anderen aanliepen.

Matthijs duwde de deur van een herberg open en bleef een ogenblik op de drempel staan om de anderen voor te laten gaan. Warmte sloeg uit het vertrek naar buiten; er hing een mengeling van houtrook, gebakken spek, gestoofde groenten en brood dat kort tevoren uit de oven moest zijn gekomen. Bij de haard zaten gasten met dampende kommen voor zich en aan de muur hingen natte mantels waarvan het smeltwater in donkere plekken over het hout liep. Een waardin verscheen uit de achterkamer, veegde haar handen aan haar schort en leidde hen naar een tafel bij het raam. Pieter trok de bank naar achteren en ging zitten, maar toen Betsy naast hem kwam staan, schoof hij meteen op om ruimte te maken. Betsy maakte haar mantel los. 'Zo beleefd zonder Anna erbij,' merkte ze op. Pieter keek op alsof hij niet begreep waarom dat verbazing wekte.

Matthijs nam haar mantel over en hing die naast zijn eigen jas. Aan de andere kant van de tafel hield Simon de bank voor Lies vast tot ze haar rok had geschikt en gemakkelijk kon zitten; pas toen schoof hij tegenover haar aan. De waardin kwam terug met brood, boter, kaas en kommen warme stoofkost. De geur deed Pieter onmiddellijk naar het brood reiken, maar Matthijs tikte tegen zijn pols voordat hij het eerste stuk kon afbreken. Nog niet iedereen had iets voor zich. Pieter trok zijn hand terug en keek beledigd naar de schaal. 'Ik wilde alleen weten of het vers was.' Betsy brak een stuk brood doormidden en schoof een helft naar hem toe. 'Dan kun je ons vertellen wat je hebt ontdekt.' Pieter nam een hap, kauwde opvallend langzaam en knikte alsof hij een keurmeester was. 'Uitstekend brood.' Simon schoof Lies de boter toe en ze begon te lachen. Hun verkleumde handen warmden aan de kommen. Aan de andere tafels liepen stemmen door elkaar en tikten lepels tegen het aardewerk. Achter het raam haastten mensen zich met manden en bundels door de straat. Toen Lies haar beker oppakte, streek haar hand langs die van Simon. Hij liet zijn vingers liggen waar de hare hem hadden geraakt en keek naar het smalle stukje tafel tussen hen. Vanmorgen had hij naast haar bij Cloeck gestaan, had de ganzenveer over het papier horen krassen en hun namen in dezelfde regel zien verschijnen. Hier, tussen de kruimels en kommen, kon hij nauwelijks bevatten hoe gewoon de rest van de wereld doorging. Lies keek over de rand van haar beker naar hem. 'Je bent alweer stil.' Simon hief zijn hoofd en glimlachte. 'Ik dacht aan zes maart.' Aan de overkant liet Pieter zijn lepel zakken. 'Daar gaan we weer. Ik stel voor dat niemand die datum nog noemt voordat we thuis zijn.' Matthijs haalde een stuk brood door de stoofkost en keek hem aan. 'Volgens mij heb jij hem vanmorgen minstens zes keer uitgesproken.' Pieter legde zijn hand op de tafel, klaar om zijn standpunt te verdedigen. 'Juist daarom. Ik raak er vermoeid van.' Betsy schoof hem nog een stuk brood toe. 'Dan moet je vooral verder eten.' Lies schudde lachend haar hoofd. Onder de tafel raakte haar laars Simons voet en ditmaal trok geen van beiden zich terug. Na het eten betaalde Matthijs de waardin. Hij telde enkele munten uit op haar hand en keek daarna door het raam naar de paarden. De terugweg zou het grootste deel van de middag kosten. Pieter was al naar buiten gegaan om het span te controleren toen Simon Lies hielp haar mantel om te slaan. Hij trok de stof bij haar schouders recht en hield zijn handen daar nog even. 'Heb je het koud?'

Ze keek van zijn vingers naar zijn gezicht, schudde haar hoofd en sloot haar handen om de zijne. 'Niet meer.' Simon boog zich naar haar toe, maar Lies kwam hem halverwege tegemoet. De kus duurde nauwelijks langer dan een ademtocht. Toch bleef hij dichtbij, totdat van buiten Pieters stem door de deuropening drong. 'Als jullie klaar zijn met de voorbereidingen voor maart, kunnen we misschien nog voor zonsondergang thuis zijn.' Simon liet zijn voorhoofd heel even tegen dat van Lies rusten. 'Hij wordt nog eens mijn ondergang.' Ze lachte, greep zijn hand en trok hem naar de deur. 'Dan moeten we er eerst voor zorgen dat je zes maart haalt.'

De wind had intussen aan kracht gewonnen. Buiten trokken de paarden aan hun tuig en schraapten met hun hoeven over de stenen; witte damp verdween haast onmiddellijk uit hun neusgaten. Matthijs hielp Betsy op de bok, controleerde het leer bij de aanspanning en klom naast haar. Pieter nam achterin plaats. Simon reikte Lies zijn hand, hielp haar op de wagen en ging zo zitten dat ze tegen hem aan kon leunen wanneer het wagenwiel over de bevroren sporen schokte. Ze trok haar mantel over haar knieën en Simon sloeg een arm om haar schouders. Tussen de huizen hielden de gevels de scherpste wind nog tegen, maar voorbij de laatste boerderijen joeg die onbelemmerd over de akkers. Matthijs nam de leidsels korter bij een diepe voor in de weg. Een wiel zakte weg en het hout kraakte. Pieter zette zich schrap; Lies schoof tegen Simons zij. Hij trok haar mantel hoger en voelde haar hand op zijn knie tot de wagen weer gelijkmatig rolde.

Bij het eerste geluid van hoefslag achter hen draaide Simon zijn hoofd. Een boer leidde een beladen paard uit een zijpad en bleef achter, maar Simon keek pas weer naar voren toen de afstand groter werd. De man met de donkere jas bij de kerk was hem niet uit het hoofd gegaan. Hij had Matthijs en Pieter bij de pastorie bijna willen aanspreken, maar daarna had Lies zijn hand gepakt en was iedereen naar de herberg gelopen. Aan tafel had hij de vrolijkheid niet met vermoedens willen bederven. Nu hield hij de weg achter de wagen in de gaten, ook toen daar alleen kale bomen en de sporen van hun eigen wielen zichtbaar waren. Lies tilde haar hoofd van zijn schouder. Ze had hem al een paar keer voelen bewegen en liet haar vingers tussen de zijne glijden zodra hij zich weer naar haar keerde. 'Je bent vandaag met meer bezig dan ons huwelijk,' zei ze, zacht genoeg om niet boven het geratel uit te hoeven spreken. Simon keek naar haar.

Ze wachtte, zonder haar hand terug te trekken. 'Met ons huis ook,' antwoordde hij en kneepte in haar vingers. Het was waar, maar achter zijn woorden hoorde hij opnieuw de hoefslag op de weg bij Ede. Lies keek hem nog een ogenblik aan, liet toen haar hoofd tegen zijn schouder rusten en streek met haar duim over zijn hand. 'Daar mag je nog een paar weken over nadenken.' Simon boog zich naar haar haar, maar hield zijn blik op de weg zolang die achter hen zichtbaar bleef.

Een eind voorbij de laatste huizen, waar de weg tussen lage akkers liep en de wind minder vrij langs de wagen joeg, bekeek Simon de mouw van zijn mantel. De stof was bij de pols dun geworden en langs de kraag kwamen kleine steken bloot te liggen. Hij streek erover met zijn duim. Die ochtend had Lies nog een los draadje rechtgetrokken, alsof ze daarmee kon verhinderen dat de hele naad ooit zou loslaten. 'Voor zes maart moet ik naar de kleermaker,' zei hij. Lies richtte zich tegen zijn arm op, pakte het versleten uiteinde en hield het dicht bij haar gezicht. 'Dat lijkt me verstandig. Als je hiermee voor Cloeck verschijnt, denkt hij dat je onderweg door een doornhaag bent getrokken.' Simon trok zijn mouw voorzichtig terug. 'Dus je bent het eindelijk een keer met me eens?' Ze liet de stof los en keek hem aan. 'Eén keer. Maak er niet meteen een gewoonte van.' Hij lachte, legde haar hand tussen de zijne en keek nog eens naar de beschadigde kraag. Een goede jas en een nieuw vest zouden geen overbodige luxe zijn. 'Ik wil er die dag tenminste behoorlijk uitzien,' zei hij. Lies boog haar hoofd een fractie schuin. 'Behoorlijk?' Simon bracht zijn gezicht dicht bij het hare. 'Meer kan ik je op dit moment niet beloven.' Haar lach verdween half in zijn kraag toen de wagen een ondiepe kuil nam.

Simon streek haar mantel bij de schouder glad. Zijn blik bleef hangen bij de rok die eronder uitstak en hij kreeg een idee dat hem beter leek naarmate hij langer naar haar keek. 'Misschien zou jij ook iets nieuws kunnen laten maken.' Lies zat meteen wat rechter. Ze hield zijn hand nog vast, maar haar wenkbrauwen trokken samen. 'Wat dan?' Hij bewoog zijn duim over haar vingers. 'Een jurk. Een mooie jurk voor zes maart.' Aan de andere kant van de wagen keek Pieter even op van de gesp van zijn handschoen. Hij zei niets, maar Simon zag zijn mondhoek bewegen en wist al dat hij daar later iets over zou horen.

Lies trok de rand van haar mantel iets op en bekeek de vertrouwde stof van haar rok. 'Wat mankeert er aan de jurken die ik heb?' Simon schudde zijn hoofd. 'Niets. Ik dacht alleen dat je op onze trouwdag iets kon dragen dat speciaal voor die dag was gemaakt.'

Ze keek hem aandachtig aan. Hij hoorde zelf hoe eenvoudig zijn voorstel klonk; nu hij het hardop had gezegd, wist hij nog niet of hij daarmee had uitgelegd wat hij bedoelde. Lies legde haar hand op zijn knie en keek naar de kale bomen die achter de wagen verdwenen. 'En wat doe ik er daarna mee? Wegleggen?' Hij haalde zijn schouders op. 'Je hoeft een trouwjurk toch niet iedere dag te dragen?' Haar vingers sloten zich om de stof van zijn broek. 'Precies. Ik werk met de paarden, Simon. Op een goede dag haal ik mijn mouw langs een spijker, zit er modder op mijn rok en vergeet ik dat ik pas een schoon schort heb omgedaan. Als ik een prachtige nieuwe jurk krijg, durf ik hem straks nergens meer aan te trekken.' Ze draaide haar handen naar boven. Over haar vingers liepen lichte krasjes en langs de duim zat een rood streepje. 'Dan hangt jouw cadeau in een kast en kijk ik er alleen nog naar.'

Simon pakte een van haar handen vast. Hij dacht aan de manier waarop ze die ochtend zonder aarzeling aan het tuig had meegeholpen en hoe vanzelfsprekend ze tussen de paarden bewoog. Hij had haar nooit stil op een stoel zien zitten omdat iemand haar kleding te mooi vond om vuil te maken. Lies legde haar vrije hand tegen zijn wang; haar vingers voelden koud op zijn huid. 'Dat je me iets wilt geven, vind ik lief,' zei ze. 'Maar laat het iets zijn waar ik na die dag ook plezier van heb.' Simon draaide zijn gezicht naar haar hand en kustte haar vingers. Hij had haar willen verrassen en betrapte zichzelf erop dat hij al bijna een keuze voor haar had gemaakt. 'Dan denk ik verder,' zei hij. Ze kneep zacht in zijn hand. 'Dat lijkt me veel beter.' Tegenover hen kuchte Pieter uitvoerig in zijn handschoen. Simon keek hem aan. 'Is er iets?' Pieter spreidde zijn vingers. 'Ik luister alleen.' Lies begon te lachen en schoof dichter tegen Simon aan. 'Dan zou ik het daarbij houden,' waarschuwde Simon hem. Pieter knikte zo plechtig dat ook Matthijs voor op de bok zijn schouders niet langer stil kon houden. De eerste bomen rond De Veldhoeve verschenen achter het lage land. Matthijs hield het span op het harde deel van de weg en hoorde achter zich hoe Simon en Lies opnieuw zacht met elkaar spraken. Hij wierp een blik op Betsy. Ze had haar mantel hoog om haar hals getrokken, maar bij een windstoot kroop de kou er alsnog onder. Matthijs legde zijn hand even op haar knie en pakte daarna de leidsels weer met beide handen vast. Ze keek hem aan, glimlachte en trok de stof steviger over haar benen. Pieter zat achterin tegen de zijwand geleund.

Hij had genoeg van het gesprek gehoord om zich alvast Anna's gezicht voor te stellen wanneer hij zou vertellen dat Simon een jurk had aangeboden en Lies die had geweigerd. Hij liet de gedachte voorlopig voor wat ze was en keek naar het erf dat tussen de bomen opdook.

Bij het hek sprong een van de honden overeind en rende blaffend voor de wagen uit. Een tweede kwam uit de richting van de stallen en holde een eind naast het span mee. Matthijs nam de leidsels korter en bracht de paarden terug tot stap. Hun hoeven braken de harde korst over de aarde. Langs de schuur dwarrelden strohalmen uit een openstaande deur en uit de schoorsteen van het ouderlijk huis kwam een rookpluim die boven het dak uiteenwaaide. Achter de kleine ruiten brandde licht. Simon merkte pas hoe stijf zijn vingers waren toen hij de rand van de wagen losliet. Hij sprong op de grond en draaide zich naar Lies. Zij zette haar handen op zijn schouders; hij omvatte haar middel en tilde haar behoedzaam naar beneden. Haar laarzen kwamen stevig neer, maar ze liet hem niet meteen los. Een donkere haarlok was onder haar hoofddoek uitgekomen en haar wangen waren rood van de rit. Lies streek met haar duim over zijn kraag. 'Sinds Ede ben je opvallend stil,' zei ze. Simon keek naar het huis en daarna naar haar. De onbekende bij de kerk bleef door zijn gedachten lopen, evenals de vreemde houding van Matthijs en Pieter. Toch dacht hij ook aan zes maart, aan hun toekomstige woning en aan de vrouw die nu voor hem stond. 'Ik heb nogal wat om over na te denken.' Lies trok één wenkbrauw op. 'Dat is bij jou reden tot bezorgdheid.' Hij lachte, boog zich naar haar toe en voelde haar lippen heel even op de zijne. Vanuit het huis riep Betsy dat Lies binnen moest komen. Lies kneep in zijn bovenarm, liep naar de deur en keek nog eenmaal om. Simon bleef staan tot zij en Betsy uit het zicht waren.

Pieter kwam aan de andere kant van de wagen naar beneden, raapte zijn gevallen handschoen op en sloeg de rijp van het leer. Simon verwachtte eindelijk een vraag over de onbekende bij de kerk. In plaats daarvan knikte Pieter naar het raam van het huis. 'Denk jij werkelijk dat Lies een nieuwe jurk nodig heeft?' Simon draaide zich naar hem toe. 'Wat bedoel je?' Pieter trok zijn handschoen weer aan. 'Ze heeft je onderweg toch verteld waarom ze er niets voor voelt. Jij wilt haar iets geven, maar je hebt bedacht wat een bruid zou moeten hebben voordat je vroeg wat zij graag wilde.' Achter de ruit gleed een schaduw voorbij die Simon onmiddellijk als Lies herkende. 'Ik dacht dat ze het mooi zou vinden om iets nieuws te dragen.'

Pieter trapte een bevroren kluit uit elkaar en keek op. 'Gaat het om die jurk of wil je haar iets geven omdat ze je vrouw wordt?' Simon had zijn antwoord al klaar, maar slikte het in. Hij trok een handschoen uit en wreef zijn duim over de koude palm. 'Ik wil dat ze iets van mij heeft. Iets dat bij onze trouwdag hoort en daarna bij haar blijft.' Pieter knikte. 'Zoek dan iets uit dat bij Lies past. Niet bij een plaatje dat anderen van een bruid hebben.' Simon keek hem aan. 'Sinds wanneer geef jij zulke wijze raad?' Pieter stak twee vingers op. 'Twee dagen getrouwd. Een man leert snel.' Simon wilde vragen wat Anna daarvan vond toen Matthijs om de wagen heen kwam. Hij bleef bij het zien van iemand naast de stal zo abrupt staan dat geen van beiden zijn vraag nog afmaakte.

Sergeant Van Dijk wachtte bij de hoek van de stal, zijn armen over elkaar en zijn gezicht strak tegen de wind in. Hij lichtte zijn kin toen Matthijs dichterbij kwam. Simon keek nog eenmaal naar het huis en volgde de anderen tussen de stal en de schuur. De ramen lagen daar buiten gehoorsafstand. Uit de halfgesloten staldeur kwam de warme lucht van de paarden, zwaar van stro, mest en nat leer. Van Dijk liet zijn blik langs de woning gaan en richtte zich daarna tot Matthijs. 'Ruim twee uur na jullie vertrek naar Ede hebben mijn mannen iemand bij het oude landgoed gezien.' Matthijs zette een halve stap naar hem toe. 'Waar precies?' De sergeant wees voorbij de weilanden naar de noordelijke bosrand. De man was niet over de gewone toegang gekomen, maar had het oude pad tussen de bomen genomen. Twee wachten hadden hem vanuit verschillende posities gezien; een derde was bij de paarden gebleven. 'Hebben jullie hem aangesproken?' vroeg Pieter. Van Dijk schudde zijn hoofd. De wachten hadden hun opdracht uitgevoerd. Niemand had zijn post verlaten of de onbekende zichtbaar achtervolgd. Aan de bosrand had de man enige tijd de omgeving bekeken. Daarna liep hij rechtstreeks naar de gebouwen, verdween meermaals achter de oude schuren en kwam ongeveer een kwartier later terug. Zonder omweg koos hij hetzelfde bospad en verdween tussen de stammen. 'Hij liep alsof hij wist waar hij heen moest,' zei Van Dijk. Niemand van de drie mannen vond dat een geruststellende gedachte. Matthijs keek over het weiland. De gebouwen zelf gingen grotendeels schuil achter bomen, maar de wegen ernaartoe kende hij inmiddels goed. 'Hebben ze zijn gezicht gezien?' vroeg hij. Van Dijk antwoordde pas nadat hij de waarnemingen zorgvuldig had herhaald: gemiddelde lengte, donkere jas, hoed diep over het gezicht.

Meer konden de mannen op die afstand niet onderscheiden. 'Er was één bijzonderheid. Zijn linkerschouder hing lager dan zijn rechter, ook toen hij liep.' Pieter keek zo snel naar Matthijs dat de sergeant zijn volgende woorden inhield. Matthijs klemde de handschoen samen die nog in zijn hand lag. 'De man bij de kerk,' zei Pieter. Simon keek tussen hen heen en weer. 'Dezelfde houding?' Pieter knikte. De vreemdeling had eerst met zijn schouder tegen een paal gestaan. Dat kon de stand verklaren, maar bij het weglopen bleef één schouder lager. Matthijs zag de donkere gestalte onder het afdak opnieuw voor zich. Hij vroeg naar de hoed, maar Van Dijk had daarover geen nauwkeuriger beschrijving. Wel hadden twee wachten onafhankelijk van elkaar die linkerschouder genoemd. Simon trok zijn kraag op tegen de wind. Hij had de man in Ede amper gezien, maar de stilte van Matthijs en Pieter begon eindelijk op zijn plaats te vallen. Een man op straat kon toeval zijn. Dezelfde kenmerken op het oude landgoed vroegen om een ander antwoord.

Van Dijk liep naar de opening tussen de gebouwen en keek naar de donkere bosrand. 'De oude doorgangen, de nachtelijke wagens en de afgesloten vertrekken kunnen we niet blijven afdoen als geruchten.' Hij wees in de richting van de achterste schuren. Een vreemdeling die het terrein niet kende, zou niet vanzelf een vergeten pad kiezen en precies naar die gebouwen lopen. Pieter schoof zijn handschoen hoger. 'We weten nog niet eens of er een gang onder ligt.' De sergeant knikte. Juist daarom ging er niemand met een bijl of hamer naar binnen. Ze moesten eerst de bestaande ruimten in kaart brengen: kelders zonder duidelijke verbinding met de kamers erboven, muren die dikker waren dan de rest, nieuwere stenen in oud metselwerk en dichtgezette openingen die ooit deuren hadden kunnen zijn. Matthijs pakte een loshangende riem aan de wagen en liet het leer door zijn vingers glijden. De gesp drukte in zijn hand toen hij de riem te strak trok. 'Misschien heeft hij die ingang gevonden voor wij weten waar we moeten zoeken,' zei Pieter. Simon keek voorbij de weilanden. 'Of hij hoefde niets te zoeken omdat hij de ingang allang kent.' De woorden bleven hangen. Matthijs liet de riem los. Het landgoed behoorde nog aan Gerrit van Achteveld. Zonder toestemming vloeren openbreken of muren slopen was geen optie; een doorgang buiten de grenzen van het terrein maakte het onderzoek nog ingewikkelder. Als er wapens of militaire smokkel achter zaten, moest de legerleiding weten wat ze hadden gevonden én wat ze nog niet wisten.

Van Dijk was het daarmee eens. Hij zou bericht laten sturen en de bewaking aanscherpen. Niemand mocht alleen bij de afgelegen gebouwen of langs de bosrand komen. Een onbekende werd niet achtervolgd zolang hij niet onmiddellijk gevaar opleverde. Simon keek hem recht aan. 'Zelfs niet als hij weer achter de schuren verdwijnt?' 'Juist niet,' zei Van Dijk. 'Wie zich onbespied waant, laat soms meer zien dan iemand met zes ruiters achter zich.' Simon perste zijn lippen op elkaar. De gedachte dat iemand ongehinderd zo dicht bij De Veldhoeve kon rondlopen stond hem tegen. Matthijs legde kort een hand tegen zijn arm. Meer dan een jas, een hoed, een lager hangende schouder en twee waarnemingen hadden ze niet. Dat was voldoende om oplettend te zijn, niet om op goed geluk achter een man aan te stormen. Pieter trok zijn handschoenen recht. 'Dan moeten we zorgen dat hij de volgende keer meer van zichzelf laat zien.' Van Dijk knikte en keerde naar de stal terug. De drie mannen bleven nog even tussen de gebouwen staan. Uit de keuken klonk gelach; Simon herkende Lies onmiddellijk. Een paar minuten geleden had hij nog over een geschenk voor zes maart nagedacht. Nu keek hij naar het donkere stuk land tussen haar ouderlijk huis en de bosrand en vroeg zich af hoe lang er al mensen over dat oude pad kwamen.

In de keuken sloeg de warmte van het fornuis Lies tegemoet toen ze haar mantel afdeed. Rika roerde in een pan gestoofd vlees met uien en Anna zette kommen klaar; de geur van brood hing boven het houtvuur. Aan het uiteinde van de tafel zat Arend met een broodmes in zijn hand. Hij keek van Betsy, die haar handschoenen bij de deur legde, naar zijn dochter. 'En? Heeft Cloeck jullie ontvangen, of zijn jullie voor niets naar Ede gereden?' Lies hield haar handen boven het vuur. 'Onze namen staan in het boek. De geboden worden op vijftien en tweeëntwintig februari en op één maart afgekondigd. Als niemand bezwaar heeft, trouwen we vrijdag zes maart.' Rika hield de houten lepel boven de pan. Een druppel saus viel terug tussen de pruttelende groenten. 'Dan krijgen we het druk.' Arend legde het mes neer. 'Het lijkt wel alsof iedereen op dit erf haast heeft met trouwen.' Betsy trok een stoel van de tafel. 'Dan had u Matthijs en Pieter eerder moeten tegenhouden.' Arend pakte zijn broodmes weer op. 'Daar ben ik blijklaar te laat mee begonnen.' Anna kwam met de laatste kommen dichterbij en vroeg hoe Simon zich tegenover de dominee had gehouden. Lies wierp Betsy een blik toe. 'Beter dan Pieter.'

Betsy zette de schouders recht, trok Pieters verbaasde gezicht na en vertelde hoe Cloeck met één opmerking de luidruchtigste getuige van het gezelschap stil had gekregen. Rika zette haar hand op de tafel toen het lachen haar het roeren onmogelijk maakte. Zelfs Arend moest het broodmes een ogenblik neerleggen.

Toen Rika weer bij haar pan stond, zag ze dat Lies haar handpalm onderzocht. Een ruwe plek van het tuig had de huid opengehaald en Lies streek er met een vingertop langs. 'Je bent anders teruggekomen dan je vertrok,' zei haar moeder. Lies keek op. Rika kwam bij haar staan en legde een hand op haar arm. 'Vanmorgen hadden jullie het over trouwen. Nu staan jullie namen in het kerkboek en is er een datum.' Lies wilde antwoorden dat ze daarvoor toch juist naar Ede waren gegaan, maar de woorden bleven uit. Ze hoorde opnieuw het krassen van Cloecks pen en zag de donkere inkt bij hun namen. Niet omdat ze twijfelde aan Simon, maar omdat zes maart plots iets anders was geworden dan een dag op de kalender. Ze zou niet meer iedere avond naar deze keuken komen, niet vanzelfsprekend een plaats naast haar ouders innemen en niet bij elk klein besluit naar Rika kunnen kijken. Arend sneed aan de andere kant van de tafel nieuw brood. Haar moeder schoof de kommen op hun plek. Lies legde haar hand over die van Rika. 'Het komt ineens dichtbij.' Rika streek haar over de wang. 'Daarom moeten we de voorbereidingen niet uitstellen.' Ze ging weer naar het fornuis, maar Lies bleef nog een ogenblik bij de tafel staan voordat ze een stoel naar zich toe trok.

Anna schoof de laatste kom op tafel en vroeg wat Lies op haar trouwdag wilde aantrekken. Het voorstel dat Simon onderweg had gedaan kwam daardoor vanzelf ter sprake. Lies vertelde over zijn nieuwe jas en vest, over de jurk die hij voor haar wilde laten maken en over haar bezwaren. Betsy begon te glimlachen. Rika haalde de pan van het vuur en kwam dichterbij toen Lies met haar vingers over de rand van de tafel streek. 'Het was lief bedoeld,' zei Lies. 'Maar als ik zo'n jurk krijg, hangt die na zes maart in een kast. Met de paarden haal ik de zoom langs een spijker of zit er voor ik het weet modder op.' Rika zette de pan neer. 'Misschien is die jurk alleen het eerste wat Simon bedacht toen hij je iets wilde geven.' Anna nam naast Lies plaats. 'Nieuwe kleding voor een bruid. Dat klinkt logisch. Maar waarschijnlijk wil hij vooral dat jij iets van hem hebt.' Lies hield haar vinger stil in een groef van het hout. Ze herinnerde zich hoe zijn gezicht was veranderd toen ze het voorstel meteen had afgewezen. Hij had haar niets willen voorschrijven.

Hij wilde haar verrassen en had gehoopt dat ze blij zou zijn. 'Ik had hem misschien eerst moeten laten uitpraten,' gaf ze toe. Betsy raakte haar arm aan. 'Dat kun je vanavond alsnog doen.'

'Wat zou je zelf dan mooi vinden?' vroeg Rika. Lies schoof haar stoel naar achteren en keek naar de kras op haar duim. Een sieraad leek haar mooi, maar met een ketting hoefde ze niet tussen halsters en uitstekende spijkers te komen. Betsy stelde toch kort een ketting voor, keek vervolgens naar Lies' handen en schudde haar hoofd. 'Nee, daar blijf jij binnen een week mee hangen.' Anna brak een stukje brood af en hield het tussen haar vingers. 'En een ring?' Lies spreidde haar handen op de tafel. De eeltplekken op haar vingers waren niet sierlijk en ze moest vaak met koud water en grove touwen werken, maar een ring kon ze voor zwaar werk afdoen en later weer dragen. Anna zag haar nadenken. 'Je kunt samen met Simon naar een goud- of zilversmid gaan.' Lies knikte eerst. Dan zou ze zelf kunnen zien wat bij haar paste. Ze trok echter haar handen terug zodra ze zich voorstelde dat ze daar precies aanwees wat hij moest kopen. Wat bleef er dan van zijn verrassing over? Ze schoof de broodplank recht, hoewel die al midden op tafel stond. 'Ik weet het niet,' zei ze. Betsy leunde iets naar haar toe. 'Volgens mij wil je vooral weten wat hij zelf bedenkt.' Lies opende haar mond en sloot die weer. Anna begon te lachen. Rika pakte de pan op. 'Laat hem dan nadenken. Je hoeft niet alles vanavond te beslissen.'

De huisdeur ging open en een koude luchtstroom gleed langs hun enkels. Een kaarsvlam boog opzij. Pieter kwam binnen, gevolgd door Matthijs en Simon, die de geur van buitenlucht, paarden en nat leer meebrachten. Lies keek naar haar verloofde. Zijn mond stond strak en hij liet zijn hand een tel op de kapstok rusten voordat hij de mantel ophing. Ook Matthijs keek niet met dezelfde ontspannen blik rond als toen ze van Ede terugkeerden. Ze wilde vragen wat er was gebeurd, maar Rika wees naar de tafel. 'Eerst eten, anders wordt het koud.' Pieter ging bij het fornuis staan en spreidde zijn vingers boven de warmte. 'Eindelijk goed nieuws.' Anna zette de schaal neer die ze droeg. 'Heeft Cloeck vanmorgen dan niets goeds tegen je gezegd?' Pieter keek van haar naar Betsy en Lies. Hun gezichten verrieden genoeg. Hij liet het hoofd zakken. 'Jullie hebben het verteld.' 'Natuurlijk,' zei Anna. 'Hoe vaak krijgt iemand jou nog stil?' Pieter trok een stoel naar achteren. 'Nog geen twee dagen getrouwd en mijn goede naam is weg.' Ze boog zich naar hem toe en kustte zijn wang. 'Die kende ik al langer dan twee dagen.'

Pieter sloeg een arm om haar middel, maar keek daarna weer naar Matthijs. Lies merkte de korte wisseling van blikken en schoof haar stoel dicht bij Simon.

Simon nam de twee kommen van Lies over en zette ze naast elkaar. Daarna bleef hij tegenover haar staan. 'Over die jurk,' begon hij. Betsy en Anna hielden beiden even op met wat ze deden. Simon had het gezien, maar zijn blik bleef bij Lies. 'Je wilt er geen. Dan moet ik niet doen alsof je er toch een nodig hebt.' Lies liet haar handen zakken. 'Ik zei alleen dat ik hem daarna bijna niet kan dragen.' Hij pakte haar vingers vast. 'Ik wil je nog steeds iets geven. Zeg me dan wat je wél graag zou hebben.' De ring die Anna had genoemd kwam meteen terug in haar gedachten. Ze keek naar zijn hand om de hare. 'Ik ben er nog niet uit.' Simon knikte. 'Denk er rustig over na.' Hij wilde naar zijn stoel, maar ze hield hem bij zijn mouw. 'Anna dacht aan een ring.' Simon keek naar haar vingers. 'Dacht Anna dat of jij?' Lies lachte. 'Misschien allebei. Een ring is handiger dan een ketting die aan de eerste spijker blijft hangen.' Simon zette een ernstig gezicht op. 'Dat zou een roemloos einde zijn voor mijn zorgvuldig gekozen cadeau.' Lies gaf hem een duw tegen zijn bovenarm en kreeg eindelijk de glimlach te zien waar ze onderweg al naar had gezocht.

De ring bleef in Lies' gedachten hangen. Ze zag hen al voor de toonbank van een goud- of zilversmid staan, maar ook daar moest ze toegeven dat samen uitzoeken de verrassing zou wegnemen. 'Misschien wil ik toch niet meegaan om iets te kiezen,' zei ze. Simon leunde met een hand op de tafel. 'Eerst vraag je me zelf wat je mooi vindt. Dan noem je een ring en nu mag je hem niet zelf uitzoeken.' Ze lachte om de opsomming, maar hield zijn blik vast. 'Als ik hem aanwijst, weet ik precies wat je me geeft.' Simon trok één wenkbrauw op. 'En wat moet ik dan doen?' Lies legde beide handen tegen zijn arm. 'Zelf iets bedenken.' Hij keek haar zo bedachtzaam aan dat ze snel een vinger opstak. 'Maar geen jurk.' Achter haar schoot Betsy in de lach. Anna draaide haar gezicht weg, maar haar schouders bewogen mee. Simon keek van Lies naar de anderen. 'Jullie hebben dit al voorbereid.' 'Nee,' zei Lies en pakte zijn hand. 'Ik geef je de kans mij te verrassen.' Simon trok haar een stap dichterbij. 'Dat kan verkeerd aflopen.' Ze wilde hem nog minstens drie waarschuwingen geven, slikte ze in en knikte. 'Dat risico neem ik.' Hij streelde haar wang, gaf haar een kus en liep met haar naar hun plaats aan tafel.

Simon had zijn stoel nog maar net aangeraakt toen buiten snelle hoeven over de bevroren grond sloegen. Een hond blafte scherp.

Matthijs zette zijn beker neer voordat hij ervan had gedronken en Pieter keek naar het raam. Lies zag eerst een donkere beweging weerspiegeld in het glas en herkende daarna de dampende hals van een bezweet paard. De ruiter sprong uit het zadel, greep iets onder zijn mantel en haastte zich naar de voordeur. Drie harde slagen klonken door de keuken. Een mannenstem vroeg naar Matthijs van der Velde. Matthijs was al bij de deur. De wind sloeg de koude buitenlucht naar binnen en de kaars naast de kast flakkerde. Het paard trok aan zijn teugel; het bit rinkelde in de stilte. De bode reikte Matthijs een leren koker aan, zei enkele woorden die de anderen niet konden verstaan en liep rechtstreeks terug naar het dier. Zodra hij was opgestegen, klonk opnieuw hoefslag. Het geluid trok langs het hek en stierf tussen de bomen weg. Matthijs bleef met de koker in zijn hand in de deuropening staan tot hij niets meer hoorde. Toen trok hij de deur dicht.

Bij de tafel onderzocht Matthijs het zegel. Hij verbrak het, trok de brief uit de koker en rolde het knisperende papier open. Pieter schoof zijn stoel dichterbij; Simon kwam aan de andere kant staan. Niemand pakte zijn lepel weer op. Zelfs Rika liet haar hand op de steel van de pan rusten. Matthijs las de eerste regels, ging terug naar het begin van een zin en vervolgde langzamer. De legerleiding gaf toestemming het onderzoek rond het oude landgoed uit te breiden. Meldingen over mogelijke smokkelroutes moesten serieus worden genomen. Afgesloten kelders, dichtgezette doorgangen en verdachte bouwdelen mochten in kaart worden gebracht en, binnen de gemaakte afspraken met Gerrit van Achteveld en de voorwaarden van het militaire onderzoek, nader bekeken worden. Matthijs liet het papier zakken. 'Ze willen weten wat er onder dat terrein ligt.' Arend schoof het broodmes opzij. 'Waarom nu?' Matthijs hield zijn wijsvinger op een regel. Er waren aanwijzingen dat oude routes in de omgeving opnieuw gebruikt werden. Betsy ging rechter zitten. 'Waarvoor?' Pieter keek naar Matthijs, daarna naar haar. 'Wapens.' Het woord viel tussen de kommen en bleef daar liggen, zwaarder dan het geluid van de naderende bode.

In het fornuis siste een stuk hout. Bellen braken aan de rand van de stoofpan en de houten lepel tikte tegen aardewerk. Matthijs legde de brief plat op tafel. Hij wees erop dat nergens stond dat er onder het landgoed daadwerkelijk wapens verborgen lagen. De legerleiding sprak over aanwijzingen en onderzoek, niet over een bewezen vondst. Hij keek naar Lies, Anna en Betsy. Na het gesprek buiten had hij geen goede reden meer om te zwijgen.

Tijdens hun afwezigheid in Ede had een onbekende het oude bospad gebruikt, achter de schuren gelopen en dezelfde route teruggenomen. De wachten hadden hem op bevel met rust gelaten. Lies draaide zich naar Simon. 'Die man bij de kerk?' 'Dat weten we niet,' antwoordde hij en schoof iets naar haar toe. Pieter beschreef de donkere jas, de hoed en vooral die ene schouder die lager hing. De wachten hadden bij het landgoed hetzelfde gezien. Lies keek naar Simon. 'En onderweg wist je dat al?' Hij liet zijn hand van de tafelrand glijden. 'Matthijs en Pieter hadden hem gezien. Ik zelf nauwelijks.' Haar ogen bleven op de zijne gericht. 'Dat vroeg ik niet.' Simon slikte. 'Ik wilde je in Ede geen angst aanjagen zolang we niet wisten wat het betekende.' Lies trok haar hand terug. 'Dan is dat in elk geval gelukt.' Het bleef stil genoeg om het fornuis te horen. Simon schoof zijn stoel dichterbij. 'Ik had het je moeten vertellen.' Lies streek een haarlok achter haar oor en keek naar de brief. Niet de vreemdeling alleen maakte haar kwaad; Simon had voor haar besloten wat ze mocht weten. 'Wat gaan jullie nu doen?' vroeg ze aan Matthijs.

Matthijs schoof het papier recht en legde uit dat niemand op goed geluk muren ging openbreken of kelders binnendringen. Ze moesten eerst vaststellen hoe de oude gebouwen waren opgebouwd en waar verborgen toegangen konden zitten. Van Dijk zou mannen bij het onderzoek hebben. Niemand ging alleen. Pieter vertelde dat de wachtposten bleven staan en op verdachte plaatsen extra toezicht kregen. Lies luisterde, haar gezicht nog naar Matthijs gekeerd. Toen hij was uitgesproken, legde ze haar hand naast die van Simon op het tafelblad. Hij bewoog zijn vingers niet onmiddellijk naar haar toe, maar wachtte totdat ze de hare een stukje verschoof. Hun vingertoppen raakten elkaar. Lies was nog niet tevreden over zijn stilte onderweg. Toch hield ze zijn hand vast. Daarbuiten lag een pad dat geen van hen goed kende; hier zat iemand die haar had willen beschermen en daarbij een verkeerde keuze had gemaakt. Ze hoefde het er niet vanavond helemaal over eens te zijn om te weten dat ze hem bij zich wilde hebben.

Arend had tot dan toe weinig gezegd. Hij pakte zijn broodmes op, sneed een stevige snee en legde die op Lies' bord. 'Misschien is het goed dat er morgen ook ander werk op het erf begint.' Lies keek hem aan. Haar vader vertelde dat de timmerman die middag het hogere stuk grond achter de schuur opnieuw had bekeken. De volgende ochtend zou hij met twee mannen terugkomen om aan hun woning te beginnen. Lies bleef met haar hand boven het bord hangen. 'Morgen al?'